

PRINSIPPROGRAM 2017-2019

**Norges Kvinne- og familieforbund
FREMtiden – ET FELLES ANSVAR**

INNHOLD

1.	VELKOMMEN TIL PRINSIPPROGRAMMET	4
2.	KVINNEPOLITIKK	5
2.1.	Innledning	5
2.2.	Kvinner og utdanning	5
2.3.	Kvinner og yrkesliv	6
2.4.	Kvinner og økonomi	6
2.4.1.	Pensjon	7
2.5.	Kvinner og helse	8
2.5.1.	Svangerskap og fødsel	8
2.5.2.	Sykdom	8
3.	FAMILIEPOLITIKK	10
3.1.	Familiens betydning	10
3.2.	Oppvekst	10
3.2.1.	Foreldrerollen	10
3.2.2.	Småbarnsalder og omsorg	11
3.2.3.	Foreldrepermisjon og foreldrepenger	12
3.3.	Skole og utdanning	13
3.3.1.	Grunnskolen	13
3.3.2.	Videregående opplæring	14
3.4.	Omsorg	15
3.4.1.	Barnefamilier og sykdom	15
3.4.2.	Omsorg i hjemmet	15
3.4.3.	Mennesker med nedsatt funksjonsevne	16
3.5.	Helse	17
3.5.1.	Ernæringsspørsmål i hjem og skole	17
3.5.2.	Barn og ungdom	17
3.5.3.	Tannhelse	18
3.5.4.	Helsetilbud til funksjonshemmede, pleietrengende og eldre	18
3.6.	Eldre	19
3.6.1.	Gravferdsstøtte	19
3.7.	Vold og mobbing	20
3.7.1.	Familien og vold	20
3.7.2.	Vold i samfunnet – mer omsorg, mindre vold	20
3.7.3.	Mobbing	21
4.	FORBRUK, MILJØ OG SAMFUNN	22
4.1.	K&Fs forbrukerpolitikk	22
4.2.	Matvaresikkerhet og –merking	22
4.3.	Økologisk mat	23
4.4.	Familien og miljø	23
4.5.	Familien og samfunnet	24
4.5.1.	Media og sosiale medier	24
4.5.2.	Salg og reklame	25
4.6.	Nærmiljøet som arena for vekst og utvikling	25
4.7.	Beredskap	25
5.	INTERNASJONALT ARBEID – i Norge og utlandet	27
5.1.	K&Fs internasjonale arbeid	27
5.2.	Internasjonalt arbeid i Norge – Våre nye landskvinner	27
5.3.	Internasjonalt engasjement	28
5.4.	Trafficking – menneskehandel	29
5.5.	Barns klagerett	29

1. VELKOMMEN TIL PRINSIPPROGRAMMET

Prinsipprogrammet er K&Fs ideologiske plattform, der vi presenterer de sakene vi ser som viktige i utviklingen av et godt samfunn for kvinner og familie. I kommende periode vil vi legge hovedvekten på

- Husmorvikar
- Innføring av skolemat over hele landet
- Fødetilbudet – økt utdanning av jordmødre
- Integreringsarbeid og aktiviteter lokalt

Norges Kvinne- og familieforbund (K&F) har som

- Visjon: Anerkjennelse av kvinners ulike valg gjennom livsfaser. Verdsetting av familien som bærebjelke i utviklingen av et godt samfunn.
- Hensikt: Styrke familiens posisjon gjennom tiltak som gir tid og mulighet til omsorg for hverandre.
- Mål: Samfunnspåvirkning i kvinne- og familiepolitiske spørsmål, nasjonalt og internasjonalt.

K&F arbeider for målene sine gjennom

- lagenes arbeid i lokalmiljøet, bygging av gode miljøer for alle i området
- påvirkningsarbeid, sentralt og lokalt, rettet mot politikere og offentlige myndigheter, bl.a. ved å uttale seg om aktuelle høringer og saker fra Storting, regjering og departementer.
- å delta i samfunnsdebatten, og engasjere seg i saker som gjelder våre fagområder, både lokalt og sentralt.

Helt siden oppstarten i 1915 har K&F arbeidet for å bedre forholdene for kvinner, og derigjennom familien. I dagens samfunn er det viktig at vi legger stor vekt på å støtte familien og utvikle et godt samfunn med plass til alle fra vugge til grav. Både kvinnepolitikk og likestillingsarbeid er stadig like aktuelt, selv om arbeidsmåte og -mål har forandret seg gjennom årene.

På denne måten vil vi vise at fremtiden er vårt felles ansvar.

Oslo november 2016

Elisabeth Rusdal
forbundsleder

2. KVINNEPOLITIKK

2.1. Innledning

Kvinnepolitikk må innebære lover og regler som fører til at kvinner får

- En fri og uavhengig stilling i samfunnet
- En rettmessig del av samfunnsgodene

og viser at likestillingspolitikk og kvinnepolitikk ikke uten videre er det samme.

Målet for likestilling er at kvinner og menn skal ha like muligheter til utdanning, arbeid, kultur og faglig utvikling. Samtidig er det viktig at vi alle respekterer de valg den enkelte gjør, basert på egne verdier, livssituasjon og familieforhold.

Fordelingen av goder hos oss tar i stor grad utgangspunkt i lønnet arbeid. Ulønnet arbeid er lite verdsatt, til tross for den store verdiskapningen dette utgjør i Norge. K&F som organisasjon har i mange år arbeidet med verdsetting av ulønnet omsorgsarbeid.

K&Fs kvinnepolitikk bygger på

Kvinner og menns innsats i samfunnet er like viktig, selv om arbeidets art kan være forskjellig.

Likestillingspolitikken skal ikke hindre kvinner / menn i å bruke tid på foreldrerollen. Familiens behov må ivaretas på en god måte.

Tradisjonelt er det flest kvinner som utfører hjemmebasert omsorg for familiemedlemmer med spesielle behov. Mange trer ut av lønnet arbeid for å ivareta dette og kvalifiserer dermed til omsorgslønn. K&F mener at hjemmebasert omsorg fortsatt vil være et viktig tillegg til offentlig omsorg. Pass og stell i eget hjem anses av mange som den beste løsningen, det innebærer også en innsparing på offentlige budsjetter. **K&F vil:**

- Motvirke en ensrettet kvinnepolitikk der kvinners selvstendighet og egenverd bare måles gjennom lønnsarbeid.
- Framheve viktigheten av og respekten for at kvinner i perioder kan velge omsorg for barn, eldre eller syke familiemedlemmer.
- At privat hjemmebasert omsorg må verdsettes med mer enn minstepensjon, spesielt når den avlaster samfunnet for institusjonsplasser.

2.2. Kvinner og utdanning

Arbeidsliv- og utdanning er fortsatt relativt kjønnsdelt. Mange kvinner tar såkalt tradisjonelle valg når det kommer til utdanning, uten å vurdere lønns- og arbeidsmuligheter. De er i stort flertall innen skole, helse, omsorg og barnehagesektoren, områder som stort sett faller inn under begrepet lavlønnstyrker.

Norge trenger økt arbeidskraft nettopp på disse fagfeltene; ansatte med fagkompetanse til barnehager, førskoler og skolefritidsordninger, samt helsefagarbeidere og sykepleiere til helse- og omsorgstjenesten. Staten må derfor gå inn og gi et løft til disse yrkene. Ny teknologi og raske endringer krever kontinuerlig oppdatering av kunnskap. Utdanningsreformene har gitt arbeidstakere

mulighet for livslang læring. For at alle arbeidstakere skal ha mulighet til å utnytte disse, er tilbudet om desentralisert videreutdanning viktig innen mange fag og geografiske områder

K&F vil at:

- Kvinner oppfordres til å ta videreutdanning, ta utradisjonelle yrkesvalg, og gå inn i ledende stillinger i offentlig og privat sektor.
- Tilbud om videreutdanning kombinert med arbeid må videreutvikles.

2.3. Kvinner og yrkesliv

I framtidens samfunn kan det bli viktigere å snakke om retten til inntekt enn om retten til arbeid. Det vil aldri bli knapphet på arbeidsoppgaver på alle nivå i noe samfunn.

Stadige endringer i samfunn og arbeidsliv vil kreve fleksibilitet både fra arbeidsgiver og arbeidstaker. Arbeidslivet endrer seg fort, og mange må skifte arbeid flere ganger i løpet av livet. Mange nyutdannede unge står uten arbeid, og andre er utdannet til yrker som ikke lenger er aktuelle. Utviklingen kan gå for fort for mange, og finanskriser fører til arbeidsløshet.

Selv om prinsippet om likelønn er allment akseptert, viser det seg at gjennomføringen ikke er konsekvent. Ulike fag har ulik "markedsverdi" og mer kamp om arbeidskraft, noe som oftest blir løst via lønnsstilbudet. Typiske kvinneyrker faller lett utenfor i denne kampen, selv om utdanning og erfaring kan være lik. Mange hjemmearbeidende kvinner kan ha udokumentert realkompetanse innen mange fagfelt etter arbeid i familien, deltaking i skole- og barnehageorgan eller i frivillige organisasjoner. Dokumentasjon av dette gir realkompetanse for enkelte områder. Bruken av ufrivillig deltid må reduseres, slik at alle er sikret en inntekt det er mulig å leve av

K&F vil at:

- Lik kompetanse må gi lik lønn.
- Omsorgsykker får et lønnsloft.
- Ufrivillige deltidsstillinger må reduseres.
- Flere bedrifter bør inngå avtale om inkluderende arbeidsliv.
- Det må utvikles dokumentasjonsmuligheter for realkompetanse innen flere fagområder også for hjemmearbeidende, og dette må gjøres bedre kjent.

2.4. Kvinner og økonomi

Økonomiske vilkår for kvinner og menn er svært ulike. Menn kommer fortsatt bedre ut når det gjelder lønn, pensjon og oppsparing av kapital.

Skal kvinner oppnå økonomisk likestilling, må de ta ansvar for egen og familiens økonomi. Begge parter i et forhold må fordele inntekten både på daglig drift og boligutgifter, slik at begge ved eventuell skilsmisse eller samlivsbrudd har brakt inn varige verdier. Begge må ha eierskap i felles eiendom.

Statsapparatet, inkludert folketrygden, definerer at arbeid er lik lønnsarbeid. Dersom ulønnet arbeid ble regnet inn i bruttonasjonalproduktet (BNP), ville BNP økt betraktelig. Ulønnet arbeid i statistisk sammenheng inkluderer både omsorgsarbeid, foreldreinnsats i barnehager og skoler, og organisasjonsarbeid. Ulønnet omsorgsarbeid utføres i større grad av kvinner enn menn, har stor verdi for samfunnet og bør derfor verdsettes. FN vedtok tidlig på 90-tallet at ulønnet arbeid skulle vises i BNP, men Norge har aldri ratifisert dette vedtaket.

K&F vil at:

- Kvinner må engasjere seg og ta ansvar for egen og familiens økonomi.
- Kvinner og menn må oppfordres til å dele inntekten mellom familiens drift og kapitalverdier, så begge bygger opp egenkapital i bolig, fast eiendom, pensjonssparing og lignende.
- Verdien av ulønnet omsorgsarbeid og arbeid i frivillige organisasjoner må tas inn i BNP.

2.4.1. Pensjon

Dagens pensjonsregler er kompliserte og utregnes etter hvilket årskull man tilhører, de født før 1954, de mellom 1954 og 1962 og de født etter 1962. Dagens pensjon er bygd opp som følgende, alderspensjon, pensjon fra arbeidsgiver og egen sparing. Gamle kjente regler som for eks. krav om 40 års opptjeningstid, gjelder ikke for alle grupperinger.

Framtidens pensjonister (de født etter 1962) må ta aktive valg tidlig i yrkeskarrieren og planlegge sin pensjon. Hver person vil være mer ansvarlig for egen inntekt etter endt arbeidsliv. De vil ha fordel av "alleårsregel", pensjonsrettigheter opparbeides fra første tjente krone, så vel som omsorgspoeng for perioder med foreldrepermisjon. Utregning av endelig pensjon vil bli komplisert, siden pensjonen vil omfatte fripoliser, offentlige og private pensjonsordninger, folketrygd og spareplaner. Pensjonen blir beregnet individuelt fram til pensjonsalder, og samordning/avkorting pga. ekteskap/partnerskap vil virke urettferdig.

Det er også viktig at familien inngår skriftlig avtale om deling av inntekt, innbetaling til pensjonsforsikring e.l. dersom den ene går ut av lønnet arbeid i perioder.

Dagens kvinnelige pensjonister / kvinner som nærmer seg pensjonsalder omfattes av gamle pensjonsordninger. Mange som hadde deltidsarbeid tjente ikke nok til mer enn laveste pensjonsnivå (tidligere kalt minstepensjon). Hjemmearbeidende med barn i perioden før 1992, da omsorgspoeng ble innført, har som hovedregel rett til tilbakevirkende omsorgspoeng for pass av egne barn før 1992, men ikke for pass av syke, funksjonshemmede eller eldre.

Ulønnet omsorgsarbeid er en aktuell problemstilling i alle årsklasser. Det kan søkes om omsorgslønn (som er pensjonsgivende inntekt) men de som ikke innvilges dette og går ut av lønnet arbeid, vil tape pensjonspoeng.

Samordning av utbetalinger fra offentlige pensjonsordninger og Folketrygden benyttes av det offentlige for å redusere trygdeutbetalingene.

Utregning av basispensjon og tilleggspensjon er vanskelig å forstå selv om informasjon er lagt ut på NAVs websider. Noen har ikke adgang/datakunnskap nok til å kunne benytte seg av denne tjenesten

K&F vil at

- NAV's pensjonsrådgivingstjeneste utvides og gjøres bedre kjent for alle. Kombinasjon av laveste pensjonsnivå og tilleggspensjoner skal være minimum 3 G.
- Tilbakevirkende omsorgspoeng skal også gjelde for pass av syke, funksjonshemmede eller eldre.
- Samordning av pensjon mellom ektefeller/partnere fjernes. Alle pensjonsrettigheter beregnes og beholdes som personlige/individuelle.
- Beregningsmetoder for pensjon og samordningsregler for offentlige pensjoner, skal være lett å finne og forstå.
- Pensjonsrettigheter for personer som frivillig eller ufrivillig går ut av arbeidslivet for å påta seg omsorgsoppgaver og som ikke innvilges omsorgslønn, må ivaretas.

2.5. Kvinner og helse

2.5.1. Svangerskap og fødsel

Kvinner gir liv til kommende generasjoner og bør ha de aller beste forhold for sin samfunnsnyttige oppgave. Tilbudet til gravide og fødende kvinner er kritikkverdig mange steder i landet. Med de planlagte endringene i sykehusstrukturen, vil tilbudet bli dårligere for svært mange. Det er mangel på jordmødre og helsesøstre, som skal gi lokal oppfølging.

I distrikter med store avstander er det viktig å opprettholde lokale fødeavdelinger og fødestuer. På grunn av nedlagte eller midlertidig stengte fødeavdelinger påføres fødende ekstra påkjenninger og utrygghet. Førstegangsfødende må reise før forventet fødsel og bo på sykehotell. Kostnadene ved dette kan dekkes etter søknad. Fars reiseutgifter, om han skal være med, må stort sett dekkes av den enkelte (ref. pasientreiser.no).

Med stadig kortere liggetid på fødeavdelinger, er det viktig at jordmor og helsesøster følger opp mor og barn også etter at de reiser hjem. Barselkvinner og deres nyfødte trenger tid og omsorg. Mange kommuner har jordmødre i for små stillingsbrøker, noe som medfører at de ikke kan følge opp alle gravide, fødende og barselkvinner. Den verdifulle kompetansen til jordmødre må brukes i alle kommuner.

K&F vil at:

- Kvinner skal føle trygghet og forutsigbarhet i forbindelse med sin kommende fødesituasjon.
- Barselkvinner må følges opp tidlig etter hjemreise, av jordmor eller helsesøster, i alle kommuner.
- Hjelp til amming utvides og forsterkes for å sikre at alle nyfødte får tilstrekkelig næring i en kritisk startfase.
- Forholdene legges godt til rette for fødende kvinner med annet språk og annen kultur.
- Lokale fødestuer/fødeavdelinger opprettholdes.
- Gravide skal ha tilbud om svangerskapskontroll hos jordmor i egen kommune.
- Jordmor må følge med ved lang transport før fødsel.
- Det ansettes flere jordmødre innen kommunehelsetjenesten.
- Utdanningstilbud for jordmødre og helsesøstre må utvides og tilrettelegges.

2.5.2. Sykdom

Sykdom arter seg ofte annerledes hos kvinner enn menn, og en del sykdommer forekommer oftere hos kvinner. Belastningsskader er også mer vanlige hos kvinner, og kvinner har et større behov for helsetjenester enn menn, bl.a. fordi kvinner lever lenger og er de som føder barn.

Forskning, medisinsk utvikling og behandlingstilbud innenfor mange områder har primært tatt utgangspunkt i hvordan sykdommen arter seg hos menn. Dermed er det en fare for at kvinners symptomer kan overses av helsetjenesten, spesielt for hjerte- og karsykdommer. I mange år har diffuse symptomer, etter år med undersøkelser og utredninger, vist seg å skyldes en kronisk sykdom. Dette medfører lange sykemeldinger og er en belastning for kvinnene.

Arbeidet med forskning, kompetanseoppbygging, rådgiving og formidling av kunnskap om kvinnehelse må intensiveres og styrkes ytterligere, slik at kunnskapen blir bedre og mulighetene for forebygging og bedre behandling sikres.

Kvinner mellom 50 og 70 år innkalles regelmessig til mammografi-undersøkelser. Kvinner i dag lever lenger enn tidligere og retten til å få mulighet til å forebygge alvorlig sykdom bør også gjelde for kvinner etter fylte 70 år. Både tilbud om mammografi og om underlivsundersøkelse må gis til alle voksne kvinner. Undersøkelse og reise må komme inn under egenandelsordningen på samme måte som personer som er under oppfølging etter sykdom, får refundert reise og behandlingsutgiftene inn på egenandelskortet. (Ref. HELFO)

Dagens helsepolitiske strategi legger stor vekt på forebyggende arbeid, samtidig som det ønskes at vi skal stå lenger i arbeid. Ordningen med egenandeler og muligheter for frikort er viktige bidrag for å sikre at folk oppsøker lege, og gjør det tidsnok. Egenandelsordningen bør også omfatte forebyggende helsetiltak og undersøkelser.

K&F vil at:

- Det avsettes nok midler til forskning på sykdom hos kvinner, spesifikke kvinnesykdommer og helseundersøkelser.
- Kunnskap om kvinners helseplager må styrkes hos behandlingspersonell og saksbehandlere på alle nivå.
- Retten til å få dekket utgifter til nødvendig forebygging, legemidler, undersøkelse og behandling vedrørende kroniske sykdommer og andre kvinnesykdommer må utredes og utvides. Egenandel for mammografiundersøkelse og underlivsundersøkelse skal kunne føres på egenandelskortet.
- Påminnelse fra kreftregisteret om underlivsundersøkelser må også sendes kvinner over 70 år.
- Det innføres mammografiscreening for kvinner i alderen 45-74 år.

3. FAMILIEPOLITIKK

K&Fs vurdering av familiens betydning for samfunnet

For enkeltmennesket er familien som hovedregel den viktigste arenaen for kjærlighet, trygghet, tilhørighet, omsorg og personlig og sosial utvikling.

Familien er en enhet, og ikke bare en samling av enkeltindivider. Dette har betydning for fordeling av ansvar og plikter, både praktisk og økonomisk, i familiens ulike faser.

Gjennom familiens hovedansvar for oppdragelse av nye generasjoner, utføre omsorgsoppgaver og annet ulønnet arbeid, er familien en av de viktigste bidragsyterne til samfunnsutviklingen.

For samfunnet er familien den viktigste "byggesteinen", fordi familien ivaretar enkeltmenneskers grunnleggende behov. Samfunnets viktigste arena for verdi- og kulturformidling er fortsatt familien.

Målet for vår familiepolitikk er

- Å tilstrebe at familien som institusjon skal verdsettes høyere.
- At de rammevilkår familien tilbys skal bli bedre.
- At samfunnsmessige tiltak skal ha til hensikt å sikre familiene gode levekår

3.1. Familiens betydning

Dagens norske familier er svært forskjellige. En periode var kjernefamilien, mor, far og barn, den typiske familie. I dag ser vi et større mangfold av familietyper, av ulike størrelser og sammensetninger. Statistisk sentralbyrå definerer en familie slik: "En familie består av personer som er registrert bosatt i samme bolig og som er knyttet til hverandre som ektefeller, registrerte partnere, samboere, og/eller som foreldre og barn (uansett barnets alder)".

Endrete familiesammensetninger fører til omstillinger og utfordringer for familien og samfunnet rundt, og gir derfor et økende behov for ulike omsorgsordninger. Det er fortsatt mest vanlig at barn bor sammen med biologisk mor og far.

K&F vil at:

- Ekteskap/partnerskap fortsatt skal regnes som det mest forpliktende fellesskapet mellom to mennesker.
- Par som flytter sammen må oppfordres til å opprette samboerkontrakt og testamente som en sikkerhet ved et eventuelt samlivsbrudd eller dødsfall.
- Så vel ungdommer som etablerte par må tilbys kurs og kunnskap i å leve sammen, bl.a. i kommunikasjon, grensesetting, konfliktløsning, økonomi og forbruk.

3.2. Oppvekst

3.2.1. Foreldrerollen

Foreldrene har ansvaret for barn og oppdragelsen av barnet, og de må selv kunne velge hvilke tilbud de ønsker å benytte som supplement i de første barneårene.

Forholdene må legges til rette for at foreldrene gis gode vilkår for å utvikle sin rolle som foreldre, og det må vektlegges at foreldre og andre voksne som er tilstede i barnets hverdag, er rollemodeller for barnets utvikling.

De fleste aleneforeldre er fortsatt kvinner. Med høye boligpriser og levekostnader er det vanskelig for en enslig forsørger å klare seg. Det må finnes gode støtteordninger for at de får ta nødvendig utdanning og komme i arbeid, og dermed etter hvert klare seg uten trygdeytelser. Reglene for overgangsstønning er nå endret, men justert mot andre støtteordninger bl.a. for barnehage/SFO. Det er viktig at den totale stønningen er tilpasset den enkeltes situasjon, så en unngår barnefattigdom.

Tre omsorgspoeng pr. år for omsorgsarbeid i eget hjem/familie ble innført fra 1992 etter initiativ fra K&F. Ordningen fikk ved siste pensjonsendring tilbakevirkende kraft for alle foreldre født etter 1953, i noen tilfeller også fra 1948, og ble omdøpt til omsorgsopptjening i forhold til pensjon. Omsorgsopptjening gis automatisk for tilsyn med barn under skolealder, og etter søknad fra omsorgsgiver for tyngende pleie og pass av funksjonshemmede og eldre. Omsorgsopptjeningen tilsvarer pr. 2015 4,5 G.

En del barn kan ikke vokse opp i eget hjem. Samfunnet har et økende behov for fosterforeldre for kortere og lengre perioder. Det er vanskelig og viktig å finne gode familier som kan passe for hvert enkelt barn, og gi det et godt fotfeste i livet. Det er viktig at fosterforeldre gis god opplæring, oppfølging og gode økonomiske vilkår, uansett om barnet er i statlig eller kommunal del av barnevernet. Fosterforeldre er oppdragstakere og ikke ansatt, og dette går ut over rett til sykepenger og pensjon.

K&F vil at:

- Foreldre oppfordres til å delta i foreldrekurs til støtte for barn og familie.
- Reisekostnader knyttet til samvær med barn, skal kunne føres som fradrag på selvangivelsen.
- Når foreldre bor langt fra hverandre, må den som reiser, ha rett til velferdspermisjon.
- Begge foreldre godskrives omsorgsopptjening hvis de arbeider deltid for å være mer sammen med barna.
- Det gis omsorgsopptjening til fulltids hjemmearbeidende foreldre i forsterkede fosterhjem.
- Fosterforeldre må få ryddige økonomiske vilkår, god oppfølging og opplæring.

3.2.2. Småbarnsalder og omsorg

Norges Kvinne- og familieforbund setter valgfrihet i sentrum. Reell mulighet til å kunne velge omsorgsform for egne barn er viktig.

K&F mener at det er viktig at det finnes varierte omsorgsordninger: hel- og korttidstilbud i barnehager, familiebarnehager, "åpne" barnehager, registrerte dagmammaer, samt tilsynsordninger utenfor vanlig åpningstid. I 1998 ble kontantstøtten for barn under tre år innført, etter initiativ fra K&F. Kontantstøtten er viktig for å kunne gi valgfrihet for foreldrene i omsorg for barn. Hensikten med ordningen var å skape valgfrihet for småbarnsforeldre, bl.a. ved at omsorg utenfor barnehage skulle støttes med tilnærmedesvis samme sum som statens tilskudd til en heldagsplass i barnehage. Ikke alle kan benytte barnehageplass, mange jobber skift, kveld og natt. Mange av disse må betale dyrt for barnepass utenom åpningstidene til de subsidierte barnehagene.

Kontantstøtten er fortsatt politisk omstridt, og vilkårene har blitt endret flere ganger

Barnetrygden er viktig for svært mange foreldre. Barn, og spesielt tenåringer, er dyre i drift. Det er derfor viktig at barnetrygden følger prisutviklingen

K&F vil at:

- Barnetrygden må beholdes, oppjusteres og indeksreguleres for å være i takt med prisutviklingen.

- Åpne barnehager må gis støtte som et viktig tilbud for småbarnsforeldre, og spesielt som et viktig integrerings-/norsktiltak for foreldre og barn.
- To årlige barnehageopptak må innføres.
- Offentlig støtte til barnehagene må følge kostnadsutviklingen. Private og offentlige barnehager må likebehandles.
- Myndighetene må tilrettelegge for at barn som har behov for barnehageplass i stedet for eller i tillegg til kontantstøtte, får dette.
- Ordningen med kontantstøtte videreføres og oppgraderes for barn 1 - 3 år. Når barnet har plass i barnehage regnes hver dag som 20 %, på lik linje med en stilling i arbeidslivet, og kontantstøtten regnes ut fra dette.
- Det må legges til rette for enkel registrering seg som dagmamma.

3.2.3. Foreldrepermisjon og foreldrepenger

Ansvaret for familien har tradisjonelt vært overlatt til kvinnen, og menn har derfor hatt en sterkere tilhørighet til arbeidslivet. Samfunnet er i utvikling, og stadig flere menn deltar i omsorgen for familien og barna. Dette har medført at vi nå snakker om foreldrepermisjon i barnets første leveår, og opptjening av foreldrepenger til både mor og far gjennom yrkesaktivitet. Foreldrenes rettigheter er innarbeidet i Folketrygdloven, og sikrer dermed at alle ansatte i privat og offentlig sektor kan ta ut sine permisjonsrettigheter. Fordeling av foreldreperioden mellom mor og far er under stadig politisk diskusjon.

Når det gjelder lønn for fars 14 dagers permisjon ved fødsel, er det ikke likebehandling mellom privat og offentlig sektor. Dette er en tariffsak, og er bare delvis gjennomført for privat næringsliv.

Dagens regelverk for foreldrepenger forutsetter at mor har vært i lønnet arbeid i 6 av de siste 10 månedene før fødselen, og beløpet baseres på lønn ved termin. Selvstendig næringsdrivende kvinner har rett til foreldrepenger tilsvarende 100 % av gjennomsnittlig pensjonsgivende inntekt de siste 3 årene. Her bør reglene samordnes. Dersom mor ikke har tjent opp foreldrepenger, utbetales en engangsstønad.

Far tjener opp foreldrepenger på samme måte som mor, men hans rett til uttak av fedrekvoten er knyttet til at mor har opparbeidet seg rettigheter gjennom Trygdloven. Skal han ta ut sine opptjente foreldrepenger, må mor gå ut i arbeid, ta offentlig godkjent utdanning, eller en kombinasjon av disse. Noen fedre (for eksempel selvstendig næringsdrivende) har problemer med å ta ut sin rettmessige permisjon. Noen føler at de blir påtvunget å ta sine uker i hjemmet, og noen arbeidsgivere er fortsatt lite positive til dette fraværet.

Ved samlivsbrudd følger det av Folketrygdloven at dersom en av foreldrene får ene-omsorg for barnet, har denne også rett til å overta foreldrepermisjonen. Dette blir oftest mor. Her må fars rettigheter til permisjon sikres.

K&F mener at fedrepermisjonen både er viktig for barn og en sentral faktor i arbeidet for likestilling mellom kjønnene.

K&F vil at:

- Ingen foreldre skal få mindre foreldrepenger enn minste pensjonsnivå for enslige. Foreldrepengene utbetales i terminer som skattepliktig pensjonsgivende inntekt.
- Engangsstønaden ved fødsel og adopsjon må være lik foreldrepengenes minstesats i de tilfeller der mor ikke har tilknytning til arbeidslivet.
- Far må få rett til selvstendig uttak av sine opptjente foreldrepenger, uavhengig av mors arbeidssituasjon.

- Myndighetene må pålegge arbeidsgivere å legge forholdene til rette for fedres økte bruk av foreldrepermisjon.
- Foreldrepermisjon kan overføres mellom mor og far etter bestemte regler. Det er viktig at reglene er tydelige og blir kommunisert til vordende foreldre.
- Fordeling av foreldrepermisjon utover lovfestet minstekrav skal avgjøres av foreldrene.

3.3. Skole og utdanning

Skole og utdanning er en av bærebjelkene i samfunnet vårt. Barn og unge bruker store deler av sin tid på skolen, for å tilegne seg faglig og sosial kunnskap til å mestre livet sitt. Skole og utdanning legger grunnlaget for at fremtidens voksne deltar i samfunnet, som aktive yrkesutøvere. Utdanning blir spesielt viktig nå som det norske samfunnet skal omstilles fra oljenæring til andre, til dels ukjente områder. Skal samfunnet klare omstillingen, må skolen og utdanningen møte fremtidens krav.

For å sikre både faglig og sosial læring, som igjen bidrar til bedre fysisk og psykisk helse, er det avgjørende at barn og unge har en god skolehverdag. De bør ha det trygt på skolen, ha gode og kompetente lærere som bryr seg, og bli sett tidlig dersom de sliter med noe. Barn og skoler bør ha tilgang på rask og kompetent hjelp der det er nødvendig.

Viktige forutsetninger for en god skoledag for barn og unge er

- Mat
- Fysisk helse
- Arbeidsmiljø, fysisk og psykisk
- Reisevei

K&F mener at det må serveres skolemåltid, helst varmt, ved alle skoler. Mange barn kommer på skolen uten å ha spist frokost, etter til dels lang reisevei, og lunsj blir ofte snarmat fra nærmeste bensinstasjon. Undersøkelser har vist at barna får bedre konsentrasjon og lærer mer når de får mat. Arbeidsmiljøet blir også bedre for både elever og lærere.

Fysisk aktivitet må prioriteres i skoledagen, både som kroppsøvingstimer og i andre sammenhenger. Skolehelsetjenesten må styrkes både i grunnskole og videregående skole, med kompetanse på både fysisk og psykisk hjelp til elevene.

Mange skoler har dårlig fysisk arbeidsmiljø både for elever og lærere. Bygninger må oppgraderes. Det må utarbeides og øves på beredskapsplaner for uvær og andre uforutsette hendelser.

3.3.1. Grunnskolen

Stortinget har lovfestet at alle barn har rett til å gå på den skolen som ligger nærmest eller ved den skolen i nærmiljøet som de sokner til. Myndighetenes satsing på økt bosetting i distriktene er avhengig av opprettholdelse av skoletilbudet i nærmiljøet. Nedlagte skoler og skolesentralisering fører til at mange barn får en uforholdsmessig lang reisetid. Dette svekker læringsevnen, er uheldig for den fysiske helsen og stjeler tid fra andre aktiviteter. Det er viktig at barn får være i sitt nærmiljø for å kunne holde kontakt med venner og familie.

Alle barn i Norge har rett og plikt til å gå på skole, og skolen er en viktig arena for å jobbe med noen av samfunnets største utfordringer: inkludering av barn av innvandrere, utjevning av sosiale forskjeller, forebygging av psykiske lidelser og styrking av god fysisk helse. Utfordringen ligger i å gjøre dette uten å ta for mye tid fra den faglige opplæringen, eller å legge for mye på lærere, som gjerne opplever at de skal være psykolog, lege, sosionom, foreldreveileder, megler, oppdrager etc i

tillegg til å undervise. Norsk skole skal også være gratis. Det medfører at det ikke skal kreves egenbetaling for aktiviteter i skolens regi.

Skolen har ansvar for å gi alle barn, også barn med psykiske og fysiske problemer, en god skolegang med den hjelpen de måtte trenge for å kunne gjennomføre skoledagen. Dessverre ser vi at opplæringsloven brytes hver dag for barn som trenger hjelp.

K&F vil at:

- Alle barn skal ha et likeverdig skoletilbud, både sosialt og faglig, i sitt nærmiljø.
- Maksimum elevtall pr. enhet på både barne- og ungdomstrinnet reduseres til 20 for å styrke læringsmulighetene.
- Skolehelsetjenesten må styrkes i omfang og bredde, med flere yrkesgrupper.
- Barn og unge med spesielle behov skal få den oppfølgingen de har krav på, primært innenfor den ordinære opplæringen, slik at bruk av spesialundervisning reduseres.
- Psykisk helse innføres som tema i relevante fag og får plass i lærerutdanningen.
- Norskundervisningen til nyankomne barn styrkes.
- Praktisk kunnskap og læring må prioriteres høyere i skolen.
- Antallet kroppsøvingstimer i alle skoletyper/klassestrinn økes.
- Krav om svømmeopplæring og -ferdigheter må oppfylles.
- Det innføres skolemåltid.
- Mat og helsefag må ha et timetall og bevilgninger som gjør at alle elever kan tilberede og spise måltider, tilberedt av varierte og skikkelige råvarer.
- SFO tilbudet må være fleksibelt, ha nok kompetent bemanning og ha gode aktivitetstilbud til barna.

3.3.2. Videregående opplæring

De unge har i dag mange valgmuligheter, men arbeidsmarkedet stiller også store krav til utdanning og kompetanse. I dag krever de fleste yrker fag- eller høyskoleutdanning. Det er viktig at utdanning og arbeid blir lagt til rette for den enkelte, slik at de kan trives i skolen og senere med yrkesvalget sitt.

Mange faller ut av skolen fra ungdomsskoletrinnet og videregående. Disse elevene må fanges opp og gis tilpassede tilbud. Frafall er negativt for elevens videre livsløp og kostbart økonomisk for elevene og samfunnet. Kostnader med god oppfølging må ses i livsløpssammenheng.

Barn og unge bør oppfordres til å ta yrkesutdanning, for å møte framtidens krav i arbeidslivet. Et problem i videregående opplæring er mangel på lærlingeplasser, slik at elevene kan få fullført utdanningen. Her må det offentlige satse både innad og med påvirkning av private bedrifter.

K&F vil at:

- Ungdom må få et variert og godt undervisningstilbud, med en blanding av teori og praksis, tilpasset den enkeltes evner, ressurser og anlegg.
- Ungdom som er i fare for å falle ut av skolen må gis god oppfølging, og det må lages tilpassede ordninger for utdanning for denne gruppen.
- Læreplanene i yrkesfag revideres, slik at teorien er mer yrkesrettet.
- Lærlingeordningen utvides, både ved at offentlige etater pålegges dette, og at offentlige tilbud skal inneholde en lærling-klausul.
- Rådgivingstjenesten i videregående skole utvides, i nært samarbeid med skolehelsetjenesten.
- Ungdom må få opplæring i familie- og privatøkonomi, også med vekt på pensjonsplanlegging.

- Det innføres et generelt kompetansebevis basert på frivillig innsats, med betydning ved tilsetning/lønns plassering i lønnet arbeid og ved opptak til studier.
- Helsetjenesten styrkes i videregående skole og andre utdanningsinstitusjoner, med ansatte med ulik kompetanse .

3.4. Omsorg

Et mål for all omsorg er at den gis med verdighet og respekt for den enkelte. Det innebærer blant annet at det må være gode boenheter og tilstrekkelig personell for de som ikke kan bo hjemme. For omsorg som gis i hjemmet, må både omsorgsgiver og -mottaker få nødvendig støtte og opplæring fra det offentlige.

Familiens innsats i eget hjem utgjør nesten 100.000 årsverk. Dersom dette arbeidet skulle få uttelling i form av lønn, ville det føre til kriser i alle offentlige budsjetter. Det er viktig å synliggjøre, anerkjenne og støtte pårørende, og bedre samspillet med helse- og omsorgstjenestene.

3.4.1. Barnefamilier og sykdom

Når lengre tids sykdom opptrer i familien, må kommunen ha et omsorgstilbud til barnefamiliene. Dette er stadig viktigere i dagens samfunn, med lite familie- eller sosialt nettverk for mange familier. En arbeidstaker har etter folketrygdloven rett til 10 dagers permisjon med lønn pr. år når barnet eller den som passer barnet er syk. Dette dekker ikke alle behov, for eksempel hvis omsorgsgiver selv er syk.

Ved alvorlig sykdom mener vi det er lite gunstig at barnefamilier tilbys beredskapshjem, i henhold til lov om barneverntjenester, som eneste mulige tiltak til hjelp og pass av barn.

Innføring av familiehjelp (husmorvikarordningen tilpasset dagens familieliv), vil være en løsning. Behov som må dekkes er bl.a. å få barn opp og til barnehage/skole, og at noen er til stede ved hjemkomst, lager mat, vasker tøy etc. Dette går langt ut over dagens hjelpeordninger med hjemmehjelp på timebasis.

K&F vil at

- Kommunene må sørge for å ha en beredskap for barnefamilier når foreldrene blir syke og ikke kan ivareta omsorgen for barnet over en kortere eller lengre periode.
- Det må være gode hjelpetilbud til barn og foreldre ved død i familie eller nabolag.
- Tilbud om familiehjelp må finnes i alle kommuner, og må gjøres kjent for brukerne i kommunens informasjonsmateriell.
- Egenandel på familiehjelp-tjenesten må innlemmes i ordningen med egenandelstak 2.

3.4.2. Omsorg i hjemmet

K&F mener at privat hjemmebasert omsorg for institusjonstrengende familiemedlemmer fortsatt vil være et viktig tillegg til offentlig hjemmebasert omsorg og institusjonsomsorg. Dette må imidlertid bygge på et frivillig ønske fra familiens side. Pass og stell i eget hjem anses av mange som den beste løsningen og den innebærer dessuten en innsparing på de offentlige budsjetter.

En stor del av den tunge pleien i hjemmene er helt avhengig av innsatsen til nære pårørende, og det er oftest kvinner som trer ut av lønnet arbeid for å ivareta omsorgsarbeidet. Da kommunal omsorgslønn ble vedtatt av Stortinget, var meningen å kompensere for noe av dette inntektstapet.

Tilbudet om avlastning og støtteordninger under sykdom for personer som påtar seg forpliktende pleie- og pass-ansvar for familiemedlemmer eller andre nærstående må styrkes.

K&F vil at

- omsorgslønn og pleiepenger skal finansieres av statlige midler, legges inn i trygdesystemet og gi rettigheter som arbeidstaker. Staten overtar ansvaret for omsorgslønnen, og oppgraderer og forbedrer den. Den må legges inn i trygdesystemet, og det må lages Nasjonale standarder for tildeling av antall timer og avlønning, etter vanlig regulativ. Omsorgslønn skal gi ordinære pensjons- og sykkelønsrettigheter, og må gi rett til feriepenger.
- Inntil videre må vedtatt Lov om omsorgslønn følges opp av kommunene og må øremerkes i de kommunale budsjettene.
- Reglene for å søke omsorgslønn må gjøres kjent.
- Det åpnes for nye utradisjonelle omsorgsyntelser for å håndtere den forventede økningen i antall eldre.
- Omsorgsarbeid i egen familie skal være kompetansegivende ved opptak til videregående og høyere utdanning.
- Nære pårørende gis rett til lønnet permisjon for omsorg for eldre, tilsvarende regler for permisjon for syke barn.

3.4.3. Mennesker med nedsatt funksjonsevne

Mennesker med funksjonsnedsettelse (fysisk/psykisk) har behov for spesiell omsorg. Det er viktig at foreldre får nødvendig støtte til å beholde barn hjemme så lenge det er mulig og ønskelig, og tilsvarende at vedkommende får mulighet til å leve sitt eget liv, enten i sitt eget hjem eller institusjon.

Det finnes mange støtteordninger, men å finne fram i dem kan virke som en kamp for mange. Det er også ulik praksis i kommunene.

Funksjonshemmede må få skolegang og utdanning/videreutdanning på sitt nivå. Det er viktig at de så langt mulig kommer i arbeid, evt. med støtte fra NAV.

En viktig mulighet for å kunne gi funksjonshemmede et verdig liv, er brukerstyrt personlig assistanse (BPA). BPA kan organiseres via det offentlige eller privat.

K&F vil at:

- Kommunene må ha like tilbud om støtteordninger, og det må være lett å finne fram til dem.
- Familier med funksjonshemmede barn må få nødvendig støtte til et godt liv for hele familien.
- Funksjonshemmede må få støtte til å skaffe seg eget hjem. Kommunen må informere om mulige løsninger.
- Det må skapes tilstrekkelig plasser i institusjon for funksjonshemmede med ulike behov, med nok personale til å gi et verdig liv for den enkelte.
- Brukerstyrt personlig assistanse må tilpasses og finansieres av det offentlige.
- Personer med funksjonsnedsettelse må, så langt mulig, få tilpasset arbeid for å komme ut i arbeidslivet.

3.5. Helse

Det norske folk lever lenger. Mange sykdommer er redusert i omfang, men nye er kommet til. Livsstilsykdommer, bl.a. med utgangspunkt i fedme og inaktivitet, er en økende trussel mot folkehelsen. Forebygging er viktig i stedet for å reparere.

Stillesittende aktiviteter som internett, sosiale medier og dataspill er fritidssysler for stadig flere. Barn og unge opplever stress i hjemmet, andre har mange fritidsaktiviteter og lite tid til å roe seg ned.

3.5.1. Ernæringsspørsmål i hjem og skole

Det er først og fremst foreldrenes ansvar at barn og ungdom har et sunt kosthold. Riktig kosthold og ernæring har også betydning for barnas muligheter for å tilegne seg kunnskap og læring. Å dele et måltid styrker det sosiale og kulturelle fellesskap, både i hjem og på skole.

K&F gjennomførte i 2013 en informasjons- og underskriftskampanje for skolemåltid, under mottoet "Uten mat og drikke duger helten ikke". Nesten 4.300 underskrifter fra engasjerte personer og fra ordførere i mange kommuner der K&F har medlemmer, ble levert til Helse- og omsorgsdepartementet i desember 2013. Dette arbeidet fortsetter med nye kampanjer.

Det stadig økende presset på familiens tid, samt trender i samfunnet, har ført til at felles måltider ikke lenger er en selvfølge. Dermed utvikles lett dårlige kostvaner hos både voksne, barn og ungdom. Vi mister viktig kunnskap om matens tilberedning og kunnskap om råstoffene gjennom å bruke ferdigmat og halvfabrikata. Skolen har en viktig oppgave med å gi barna kunnskaper om mat og måltid for å fremme gode matvaner.

K&F vil at

- Skolemåltid må innføres ved alle skoler.
- Faget kosthold og helse i grunnskolen må styrkes alt fra 1. klasse.
- Samarbeidet hjem/skole har kostholdsvaner som et viktig tema.
- Elevene må få nok tid og ro under matpausen som bør være på minimum 20 minutt
- Familiene oppfordres til å ha minst et felles måltid om dagen, om mulig planlagt og tilberedt i fellesskap. Kunnskap om mat og mattradisjoner kan kombineres med praktisk samarbeid i familien.

3.5.2. Barn og ungdom

Barns livsstil, kosthold og aktivitetsnivå legger grunnlag for individets helse i voksen alder

Mange barn og unge har problemer med overvekt og spiseforstyrrelser. Lærere, barnehagepersonell, helsestasjoner og skolehelsetjeneste er viktige samarbeidspartnere for foreldre i det forebyggende helsearbeidet.

Foreldre må oppfordres til at barna skal gå til skolen, både for fysisk trening og reduksjon av trafikk. Samarbeid for sikring av skoleveien må prioriteres.

K&F vil at:

- Barn og unges kosthold, matvaner og fysisk aktivitet får mer plass i hjemmet, barnehagen, skolen og samfunnsdebatten.

- Helsestasjonene skal gi et godt og likeverdig tilbud til alle barn og ungdom, og ha mulighet til å kunne oppdage og tilby hjelp til barn med avvik fra normal utvikling.
- Skolehelsetjenesten gis midler til å fungere ved alle skoler, også ved videregående skoler.
- Skolehelsetjenesten og psykisk hjelpeapparat (som PPT og BUP) styrkes, spesielt for ungdom.
- Alle briller til barn dekkes i sin helhet av folketrygden.
- Barns fritak for egenandel for medisin, lege og reise utvides til fylte 18 år.

3.5.3. Tannhelse

God tannhelse er av avgjørende betydning for menneskers generelle helse. Som et viktig sykdomsforebyggende tiltak ønsker K&F at det etableres refusjonsordninger for tannpleie på samme måte som det i dag finnes for øvrig helsepleie. Personer med nedsatt funksjonsevne og eldre med hjemmesykepleie eller som er i sykehjem, får i dag fri tannbehandling. Dette må også innføres for alle minstepersoner og pleietrengende som bor hjemme.

K&F vil at:

- Det innføres refusjonsordning med egenandelskort for tannhelsetjenester.

3.5.4. Helsetilbud til funksjonshemmede, pleietrengende og eldre

Helsetilbudet er viktig for å kunne gi den enkelte et verdig liv og en best mulig alderdom.

Det må motvirkes at omsorg blir en kommunal salderingspost med tanke på helsetilbudet til disse gruppene. Hjemmehjelp og hjemmesykepleie må utfylle hverandre. Tilbudet må tilpasses den enkeltes livssituasjon.

Disse gruppene trenger ofte følge av pårørende eller andre nærstående til lege eller undersøkelser. Tiltak for å sikre dette i form av rettigheter for den pårørende er vesentlig. Videre må pårørende som ønsker å bidra med pleie i familien, gis mulighet til dette.

I stadig økende grad tar kommunene betalt for hjemmebaserte tjenester. Størrelsen på egenandelen kan variere.

K&F ser at dette skaper unødvendige skiller og ulikt tilbud til eldre, pleietrengende og personer med nedsatt funksjonsevne.

K&F vil at:

- For å forebygge underernæring og mistriksel på institusjon, er det viktig å satse på god, tilpasset og fersk mat til beboere i alle typer institusjoner.
- Eldre, pleietrengende og mennesker med nedsatt funksjonsevne må gis tilbud om å ha med ledsager til legebesøk og lignende. Om vedkommende er innlagt i institusjon må likevel ledsager følge med.
- Denne gruppen må også sikres nødvendig legebesøk i eget hjem, når helsetilstanden tilsier dette.
- Egenandeler for hjemmebaserte tjenester må være like over hele landet.

3.6. Eldre

Dagens godt utdannede, ressurssterke og selvstendige kvinner og menn vil utgjøre hovedtyngden av framtidens eldre. Deres kompetanse er en stor ressurs i samfunnet som må benyttes. Samtidig kan det store antallet eldre være en utfordring for både familie og myndigheter. Eldre må kunne føle trygghet med tanke på framtiden, uansett helsetilstand. Målet må være at flest mulig får anledning til å leve et normalt liv i eget hjem og nærmiljø lengst mulig dersom de ønsker det. Samtidig må det sikres et nødvendig antall sykehjemsplasser.

Målsettingen om at all informasjon fra det offentlige, bank og forsikring etc. bare skal gis på nettet, er problematisk for mange. Selvstendige personer må ha assistanse for å utføre sine saker, enten årsaken er manglende IT-kompetanse eller annet. Det må fortsatt være mulig å få brev, eller gå i banken eller lignende etter eget ønske uten tilleggs kostnader.

K&F vil at

- Det opprettes et statlig eldreombud som skal ivareta de eldres rettigheter og behov.
- Det legges til rette for at eldre fortsatt kan engasjere seg og bli engasjert i samfunnet.
- Alle skal ha mulighet for å velge å gå av tidligere enn generell pensjonsalder, eller arbeide lenger etter avtale.
- Kommunene må ha et allsidig tilbud til eldre og/eller pleietrengende - både i sykehjem, andre institusjoner, omsorgsboliger og som offentlig og privat hjemmebasert omsorg/familieomsorg.
- Det utarbeides nasjonale standarder for tjenester og bemanning innen kommunal eldreomsorg.
- Informasjon fortsatt gis i brevform til de som ønsker eller trenger det.

3.6.1 Gravferdsstøtte

Det gis i dag en viss gravferdsstøtte (pr. 1.1.16 kr. 22.723) som bygger på behovsprøving avhengig av avdødes formue. Båretransport over 20 km blir dekket (utover en viss egenandel). Formuesgrensen er uforsvarlig lav. For enslig avdød med litt formue gis ikke gravferdsstøtte. For avdød med ektefelle/samboer teller begge finansformue med i vurderingen, mens bolig holdes utenom. Gravferdsstøtten er ikke oppdatert i forhold til kostnader ved gravferd. Mange gjenlevende ektefeller/samboere er kvinnelige minstepensjonister og har liten inntekt til å betale denne kostnaden. En enkel begravelse koster i dag minst kr. 40.000.

Kistebegravelse er gratis, mens kremasjon i en del kommuner koster opp til kr.7.000. Dersom noen ønsker å ha graven et annet sted enn der de står i folkeregisteret, koster dette ekstra. Festeavgift er ulik i kommunene, også ved gjenbruk av eldre graver. Noen steder er det opprettet en navnet minnelund for urner, med lavere festeavgift.

K&F vil at

- Kostnader for kremasjon eller kistebegravelse bør være lik i alle kommuner.
- Det må finnes krematorier i alle fylker.
- Grensen for behovsprøving vedrørende gjenlevende ektefelle/samboers finansformue heves til kr. 100.000.
- Grensen for behovsprøving vedrørende enslig avdødes formue heves til kr. 50.000.
- Gravferdsstøtten økes til minimum kr. 25.000.
- Pårørende skal automatisk gis informasjon vedrørende søknad om støtte til gravferd.

3.7. Vold og mobbing

Dagens samfunn har på mange måter blitt "kaldere". Folk flytter mer, arbeider mer, og har mange aktiviteter utenfor nærmiljøet. Mange mangler familie- og nabolnettverk, og dermed også gode voksne rollemodeller.

Mange faller også utenfor i utdanning og arbeid, og oppfatter at det legges for stor vekt på utdanningsamfunnet og for lite på enkeltmennesket med sine muligheter og utfordringer.

Mobbing er et stort problem for mange, både i skole og arbeidsliv.

Mellommenneskelig kontakt er stadig mer preget av sosiale medier. For noen fører dette til isolasjon, man sitter hjemme og holder all kontakt via nettet, og mister menneskelig kontakt.

Samfunnet kan i mange sammenhenger synes mer kaldt og upersonlig. For enkelte kan dette føre til sykdom og depresjon, og i ytterste konsekvens til selvskadning, selvmord eller vold mot andre.

3.7.1 Familien og vold

Samtidig som familien skaper en god og trygg ramme omkring våre liv, er det også en kjensgjerning at størsteparten av den volden vi utsettes for kommer fra personer i den samme familien. Mange sliter med fysiske skader eller psykosomatiske lidelser grunnet vold og overgrep. Både voksne og barn, kvinner og menn, kan være voldsutøvere.

Det viser seg å være en klar sammenheng mellom voldelige opplevelser og dårlig psykisk og fysisk helse. Mange av dem som utøver forskjellige former for vold, bærer på en stygg selvopplevd historie fra oppveksten.

Kommunene er ved lov pålagt å ha krisesentertilbud til kvinner, menn og barn som utsettes for vold i nære relasjoner. Finansiering må skje gjennom statlig øremerkede midler.

Hjelpetelefoner og –nettsteder for barn, voksne og eldre der de kan melde fra om vold, må opprettholdes og støttes av det offentlige.

K&F vil at:

- Vold i familien må ikke tolereres.
- Det arbeides aktivt og systematisk for å avdekke og motarbeide vold.
- Voldsofre/-utsatte må få bedre beskyttelse. Hjelpetiltak og oppfølging må bedres.
- Voldsutøvere av begge kjønn skal få nødvendig hjelp til å endre sin adferd.
- Rettsvern og tilbud om oppfølging for voldtektsofre styrkes. Etterforskning og domstolsbehandling av voldssaker må prioriteres.
- Samarbeidet mellom de offentlige instanser må bedres for å komme volden til livs.
- Ungdom og voksne må gis tilbud om opplæring i selvforsvar og konfliktløsning.
- Alle kommuner må få statlig øremerkede midler til drift av krisesenter, overgrepsmottak og ettervernsenter. Det er viktig at alle kommuner som ikke har egne sentra, deltar i slikt samarbeid og betaler sin del.
- Alle kommuner pålegges å utarbeide egen handlingsplan mot vold i nære relasjoner.

3.7.2. Vold i samfunnet – mer omsorg, mindre vold

Den stadig økende voldsutviklingen i samfunnet er bekymringsfull. Gjennom ulike medier påvirkes barn av rasisme, grov pornografi og vold. Foreldre trenger hjelp til å skjerme barna mot disse inntrykkene, og nettfiltrene må forbedres. Barn trenger tydelige voksne som setter grenser og tar valg for barnet når det trengs.

Ungdom i dag er utsatt for påvirkninger gjennom mange kanaler og de får tidlig kjennskap til rusmidler. Selvmordstallene viser en økning, dette kan være signal på at mange ungdommer sliter med å finne seg til rette i et stadig mer komplisert samfunn.

Barn og ungdom trenger arenaer for lek og uformell læring, noe som gir dem erfaringer i samspill, sosiale koder, ta ansvar og oppleve mestring, ikke bare i opplæringssammenheng men også i fritiden. Å satse på forebygging er investering for fremtiden. Dette må det tas større hensyn til i kommuneplanleggingen, gjerne i samspill med frivillige organisasjoner.

Hele K&Fs ideologi og våre prinsipper kan samles i utsagnet Ja til omsorg og nei til vold. Som enkeltmennesker og som organisasjon har vi et medansvar for at voldstendensen skal snu.

K&F vil

- Vold må aldri tolereres.
- Være med å vise omsorg og bry oss gjennom aktivt arbeid.
- Bevisstgjøre politikere, media, foreldre, besteforeldre og folk flest til å skjønne at ved å si "ja til omsorg" kan "nei til vold" bli resultatet.
- Sette søkelyset på voksnes atferd som rollemodeller. Vi vil at voksne skal være tydelige voksne og være der barn og unge er.

3.7.3. Mobbing

Mobbing, åpen og skjult, er et problem i alle aldersgrupper, både fysisk og psykisk. Mobbing finner sted på mange arenaer: barnehage, skole, arbeidsliv, og ikke minst i sosiale medier, der det er ekstra vanskelig å oppdage. I sosiale medier er det dessverre mange dårlige voksne forbilder, som blir "netttroll".

I oppvekstperioden er det viktig at de voksne er oppmerksom på problemet, og er tydelige overfor barna om hvilken oppførsel som tolereres. Kunnskap om mobbing må inn som tema i barnehage og skole. De som arbeider med barn og unge, må spesielt få opplæring i å avdekke, stoppe og forebygge mobbing. Forskning viser at både mobbeofre og mobbere er i risikozonen for å utvikle store vansker senere i livet, mobbing har alvorlige konsekvenser. Det er derfor viktig at det offentliges innsats for å motvirke mobbing, og støtte og hjelp til familier med barn som enten utsettes for mobbing eller er mobbere må styrkes. Informasjon om hvor disse familiene kan søke hjelp, råd og veiledning må økes. Elever (over 15 år) og foresatte som opplever at skolen/barnehagen ikke tar problemene deres på alvor, har full anledning til å kontakte PPT/offentlige etater som BUP for å søke om hjelp på egen hånd. Mange er ikke klar over at de har denne rettigheten, og det er derfor viktig at denne informasjonen kommer alle til kunnskap.

I arbeidslivet er mobbing også et stort problem, og det er viktig at overordnede og tillitsvalgte blir involvert på et tidlig tidspunkt ved mistanke eller varsling om mobbing. Den enkelte må bli tatt på alvor.

K&F vil at

- Tiltak for at barn og unge skal ha et oppvekst- og læringsmiljø uten mobbing må prioriteres.
- Barn som utsettes for mobbing eller er mobbere, må få god oppfølging og hjelp.
- Informasjon om at elever/foresatte selv kan søke hjelp hos PPT/offentlige etater som BUP må gjøres bedre kjent i alle landets kommuner.

- Barnehager og skoler skal innføre gode forskningsbaserte tiltak for å forebygge og stoppe mobbing.
- Mobbing via sosiale medier må motarbeides.
- ” Nett- og etikette-kurs” for skolebarn og foreldre må innføres.
- Alle parter i arbeidslivet må motarbeide mobbing på alle nivå.

4. FORBRUK, MILJØ OG SAMFUNN

Bevisste forbrukere kan gjennom sine valg påvirke miljøet. Dette gjelder både mat, miljø saker og samfunnsdeltaking. Samfunnet må også være forberedt i dag på det som kan skje i morgen. Beredskap er viktig både for store organisasjoner og på enkeltperson-nivå.

4.1. K&Fs forbrukerpolitikk

K&F vil fortsette å engasjere seg i forbrukerspørsmål som en selvstendig forbrukerorganisasjon. Vårt miljøpolitiske synspunkt springer ut fra et forbrukerperspektiv. K&F vil ta opp miljøspørsmål og ivareta familiens miljøinteresser gjennom egne kanaler og i samarbeid med andre organisasjoner.

Vårt krav er at den enkelte forbruker og familie skal kunne føle trygghet i tråd med internasjonale prinsipper for forbrukerrettigheter, som er rett til sikkerhet, til å velge, til en rimelig pris, til å bli informert, til å bli hørt, til kvalitet og etisk handel. Spekulativ reklamepåvirkning og stort kjøpepress krever våkne forbrukere og forbrukerorganisasjoner som kan stille krav til varer og tjenester som tilbys.

Også offentlige tjenester varierer i kvalitet, pris og tilgjengelighet fra kommune til kommune. For forbrukerne kan dette slå uheldig og urettferdig ut. Servicefunksjonen i statlig og kommunal sektor må rustes kraftig opp.

4.2. Matvaresikkerhet og –merking

K&F oppfordrer forbrukerne til å opptre bevisst, etterspørre ønskede matvarer, og si klart nei til uønskede varer. Som forbrukere har vi makt.

Forbrukere over hele landet må ha god tilgang til trygg mat: et variert utvalg av matvarer, med færrest mulig tilsetningsstoffer, og uten rester av veksthormoner, antibiotika, sprøytemidler og farlige smittestoffer. Mange matvarer tilsettes ulike stoffer for å binde vann og øke vekten i fisk og kjøtt. God og lesbar informasjon om matvarens innhold, og mulig fare for intoleranse er viktig. Nye krav til matmerking (EU fra 1.12.2014) setter strengere krav til merking, opprinnelse med mer.

Det foregår en utstrakt internasjonal handel med matvarer og levende dyr, som blant annet gjør oss sårbare ved større kriser. Landbruket rammes med bl.a. harde krav til effektivitet, som fører til at dyrene kan bli utsatt for store plager og lidelser. Intensivt landbruk er sårbart i forhold til sykdom og smitte på husdyrhold og jordbruk. Faren for sykdommer som overføres til mennesker forsterkes. Vi ønsker å bevare og styrke norsk landbruk og en levedyktig norsk matvareproduksjon.

Produsenter og myndigheter har ansvar for at det ikke selges helsefarlig mat i butikkene. Ingen vet sikkert hva slags virkning genmodifiserte matvarer vil ha på mennesket. I Norge er det i dag forbud mot all genmodifisert mat. Det importeres likevel mat produsert i land der genmanipulert dyrefor er tillatt. Vi vet ikke hvilken kontroll denne maten gjennomgår.

K&F vil at

- Det må være hyppigere kontroll av alle matvarer, både norskprodusert og importert.
- Det skal være god kontroll av behandling av matvarer i dagligvareforretninger.
- Regler for matmerking må følges opp og informeres om. Det er forskjell mellom Best før, og Bruk før.
- Lokale matprodusenter må få levere varer for salg i nærbutikken.
- Det må føres sterkere kontroll med genmodifisert mat, og forbrukerne må få bedre opplysning om hva som skjer innen feltet.

4.3. Økologisk mat

15 % av landbruksproduksjonen skal, ifølge politiske mål, være økologisk innen 2020. En slik omlegging er avhengig av etterspørselen etter økologisk mat.

Forbrukerne ønsker og etterspør økologiske matvarer, men har enkelte steder problemer med å få tak i dem. En god del av den økologiske maten som produseres selges som konvensjonelt dyrket mat på grunn av svikt i omsetningsleddet. Økologisk landbruk skåner både husdyr og natur, og gir oss mulighet til å velge sunnere matvarer.

For at økologiske matvarer skal kunne være et reelt valg for alle, må disse produktene prises som tilsvarende produkter, evt. ved subsidier.

K&F vil at

- Distribusjon av økologiske matvarer må sikres i omsetningsleddene for å hindre at varene selges som konvensjonelt dyrket mat.
- Økologisk mat må bli et tilbud i barnehager, skoler, institusjoner og kantiner.
- Økologisk mat må plasseres lett synlig og tilgjengelig i butikkene.
- Det må tilrettelegges for økologisk jordbruk m.a. ved mulighet for fagutdanning.

4.4. Familien og miljø

Vi ser stadig tydeligere hvordan mennesker påvirker og endrer naturen på godt og vondt. Hver enkelt av oss kan bidra til en positiv utvikling gjennom vår holdning til forbruk, gjenbruk og forurensning, gjennom våre valg ved kjøp av varer og ved å støtte økologisk landbruk.

Norske familier kaster stadig mer mat. Vi kjøper for mye mat, i store pakninger eller etter påvirkning av tilbud som f.eks. 3 for 2. Vi kan ikke nok om oppbevaring og bruk av rester, og er "låst" av best-før-dato uten å vurdere maten. Tradisjonell kunnskap innen mat og matstell er forsvunnet.

Energiforbruket i husholdninger har gått ned i senere år. Det er likevel viktig at familiene bevisstgjøres med hensyn til strøm- og vannforbruk, både av miljø- og økonomiske årsaker. Elektriske apparater bør slås av når de ikke er i bruk, for brannfare og strømsparing.

Ordnungen med miljø- og energimerking av produkter er i ferd med å bli utvannet i og med innføring av stadig nye miljømerker. For den miljøbeviste forbruker vil det være enklest med ett kvalitetssikret miljømerke.

K&F vil at

- Vi som forbrukere må motiveres til å ha et forbruk som er i samsvar med naturens tåleevne.
- Ungdom og voksne må motiveres og gis opplæring i matlaging og matbehandling.
- Det må innføres dialog med dagligvarebransjen om salg og merforbruk.
- Den enkelte familie må bevisstgjøres om økonomiske og miljømessige konsekvenser av bruk av vann og strøm.
- De familier som ønsker det, gis tilbud om vannmålere for å betale for reelt forbruk.
- Kildesortering og gode ordninger for resirkulering av avfallet bør gjennomføres i hele landet.
- Det innføres ett kvalitetssikret miljømerke for alle produkter, også matvarer.

4.5. Familien og samfunnet

4.5.1. Media og sosiale medier

Internett og forskjellige sosiale medier er en stadig viktigere del av livet for alle aldersgrupper, både positivt og negativt. Vi kan holde kontakt med familie og venner, mellom foreldre og barn, arbeide i nett-grupper med samme interesser, informere om aktiviteter og lignende.

På den annen side blir særlig mobiltelefonen, men også andre sosiale medier, misbrukt til mobbing og trusler, gjengsamling og vold.

Barn og unge utsettes for stadig sterkere voldsinnslag gjennom TV, blader og internett. Dette kan ha en uheldig smitteeffekt, og er skadelig for mange. Tilgangen på grov porno har endret karakter med økt bruk av nyere elektroniske media.

Foreldrene har ansvar for hvilke medievaner barn utvikler. Strømming av programmer/filmer brukes i stor utstrekning i norske familier. Foreldrene må påse at mindreårige ikke får tilgang til voksenfilmer/-program. Det finnes ulike tekniske hjelpemidler som kan sperre for tilgang på enkeltområder, og det er viktig at foreldrene bruker disse. Kontroll-ansvaret må også hvile på produsenter og TV-selskaper. TV-selskapene har ved "Vannskilleprinsippet" forpliktet seg å ikke sende programmer som kan være fysisk, psykisk og moralsk skadelig for mindreårige, før kl. 21.00. En ny lov om beskyttelse av mindreårige mot skadelige bildeprogram trådte i kraft 1. 07.2015. I hjørnet på TV- skjermen vises nå et tall som indikerer aldersgrense for programmet.

K&F vil

- Fortsette å påvirke TV-kanalene til å respektere "vannskilleprinsippet", både i programmer og nyhetssendinger, med spesielt vekt på kildebruk.

K&F vil at

- Volden i billedmediene generelt reduseres.
- "Vannskilleprinsippet" i TV videreføres og respekteres, også for nyhetssendinger.
- Systemet med aldersgrensemerking på TV gjøres bedre kjent.
- Foreldre, skole, teleselskaper og leverandører av internett/telefontjenester må gå sammen i holdningskampanjer for å motvirke mobbing og annen uheldig bruk av mobiltelefon og sosiale medier.
- Butikker og kjeder viser ansvar ved innkjøp og salg av dataspill og sørger for at aldersgrensene følges.

4.5.2. Salg og reklame

Ulike produsenter av varer og tjenester bruker stadig sterkere metoder og virkemidler for å nå de unge forbrukerne. Reklamen viser økende og fordummende holdninger til kjønnsroller, forkledd i rosa og lyseblått. Klær til barn blir voksenfokusert, og barn poserer som ungdom og voksne. Barn og unge lever ofte under sterkt mote- og utstyrspress fra egne aldersgrupper.

Reklamebransjens framstilling av idealfiguren har en usunn virkning på både gutter og jenter, barn og voksne. Spiseforstyrrelser øker, og kan i verste fall ødelegge både liv og helse for mange unge.

Vi ser at kvinner gang på gang brukes som objekter i blader, andre medier og i reklame. Disse bildene er som regel retusjert og viser ikke virkeligheten. Modeller, også for barne- og ungdomsartikler, er unge damer som ikke sjelden bruker seksuelle antydninger for å presentere produktene. Som kvinner har vi et ansvar for å sette grenser for hva som er akseptabelt i forhold til vårt kjønn.

Mye reklame stimulerer til overforbruk og resulterer i kasting av mat og fullt brukbare ting.

K&F vil at

- Hensynsløs og sex-fiksert markedsføring rettet mot barn og ungdom må bekjempes.
- Mote- og merkevarepresset blant barn og unge må reduseres.
- Nedsettende og negativ framstilling av kvinner i reklame og media må motarbeides.

4.6. Nærmiljøet som arena for vekst og utvikling

K&Fs lokallag er fortsatt et samlingssted mest for kvinner, som vil arbeide med saker og tiltak som styrker nærmiljøet. Lokale frivillige organisasjoner er viktige for å bygge opp gode nærmiljøer.

Frivillig arbeid er blitt en politisk merkesak opp mot helse- og sosialt arbeid, men er viktig på alle samfunnsområder. Det er et stort behov for frivillige som kan gjøre en innsats, både i institusjoner, for familier som trenger støtte og for aktiviteter i nærmiljøet. Det frivillige arbeidet må fortsatt organiseres gjennom ulike organisasjoner, eller av Frivilligsentraler som er offentlig finansiert.

Utformingen av nærmiljøet er avhengig av dem som bor og lever der, og det er viktig at kommuneplanleggerne tar i bruk kunnskap om sammenhengen mellom utvikling av gode sosiale miljøer og god arealplanlegging. Svært mange boligområder er i dag nesten lagt øde på dagtid, fordi barn er i barnehage, skole og SFO og foreldrene på jobb. Når kveldene kommer med familiesamvær og aktiviteter, blir tiden til kontakt med naboer, deres barn og eldre mennesker liten. Resultatet kan bli mangel på fellesskap og samhørighet.

K&F vil

- Være med på å skape sosiale nettverk, med fritidstilbud og kurs for barn og voksne.
- Være pådriver for at våre kvinne- og familiepolitiske saker ivaretas på kommunalt og fylkeskommunalt nivå.
- Skape forståelse for at nærmiljøene forringes uten engasjerte voksne med tid og overskudd i et vidt spekter av frivillige organisasjoner.

4.7. Beredskap

K&F mener at «beredskap er omsorg i praksis»

Beredskap er å være forberedt i dag på det som kan skje i morgen. Sett i et bredt perspektiv, må vi være forberedt på naturkatastrofer, brann, strømbrudd, akutt vannmangel, forskjellige ulykker, epidemier, arbeidsledighet, vold og terror.

Terrorangrepet 22. juli 2011, årlige ras og flommer, samt katastrofebrannene i januar 2014, viste oss med all tydelighet hvor sårbare vi som enkeltmennesker og nasjon er når katastrofen er et faktum.

For å sikre at vi har tilgang på mat, er det viktig at vi har en bærekraftig matvareproduksjon i Norge og ikke er alt for mye avhengig av import. Matjorden må ikke bygges ned. Det må opprettes lager av matkorn igjen.

Vårt moderne samfunn er basert på utstrakt bruk av elektronikk og datateknologi. Stabil tilførsel av strøm er en absolutt nødvendighet for at vi skal kunne fungere som samfunn og privat. Bortfall av kommunikasjonsmulighet via telefon og mobil er et stort problem under redningsarbeid. Det er derfor viktig at det finnes beredskapsplaner i alle deler av samfunnet for å få viktige funksjoner til å fungere til krafttilgangen er stabilisert igjen. Dette gjelder også de private husholdningene. Vi har alle et selvstendig ansvar for å ivareta sikkerheten for våre nærmeste og nærmiljøet.

Når krisesituasjoner oppstår ser vi en fantastisk innsatsvilje fra enkeltpersoner og lokalsamfunn til å bidra med kunnskap og hjelp. Frivillige gjør en stor innsats, og som samfunn er vi helt avhengig av denne innsatsen. De er et viktig ledd i den sivile beredskapen, og en del av landets totalforsvar. K&F er tilsluttet Kvinners Frivillige Beredskap (KFB)

K&F vil

- Påpeke betydningen av beredskap i hjemme og oppfordre alle til å ha et nødvendig lager av mat og drikke i tilfelle en krisesituasjon.
- Belyse viktigheten av fysisk og psykisk førstehjelp og sammen med KFB organisere kurs i emnet.
- Sammen med KFB informere om beredskap i alle landets kommuner.

K&F vil at

- Det opprettes lager av matkorn.
- Alle sykehus og institusjoner skal ha nødaggregat.
- Nødnett og nødtelefoner må ha egne aggregat.
- Alle landets kommuner skal ha tilgang til satellitt-telefon for bruk i krisesituasjoner.
- Kommuner som ikke har nødvendige beredskapsplaner klar, må få dette på plass snarest.
- Det må spesielt utarbeides, og øves på, beredskapsplaner for håndtering av barn som ikke kommer seg til og fra skole og barnehage ved katastrofer.
- Datasikring må vurderes på alle plan.

5. INTERNASJONALT ARBEID – i Norge og utlandet

K&F arbeider for å bedre kvinners levevilkår

I vårt internasjonale engasjement ligger en solidarisk holdning til de av verdens kvinner som sliter med fattigdom, sykdom og miljøproblemer, og som har begrensede muligheter til å få snudd utviklingen uten assistanse. Dette gjelder også kvinner som av ulike grunner er kommet til Norge, og som trenger hjelp til å få et fullverdig liv i fellesskap med norske kvinner og familier.

5.1. K&Fs internasjonale arbeid

Det er naturlig for oss å følge vårt engasjement opp internasjonalt. Via vårt internasjonale forbund; Associated Country Women of the World (ACWW) har vi direkte mulighet til å få saker sendt over til FNs organer.

Vårt internasjonale engasjement innebærer også at vi driver bistandsarbeid og har prosjekter ulike steder i verden. Vi mottar prosjektstøtte via Forum for kvinner og utviklingsspørsmål (FOKUS) som formidler støtte fra Norad, samt støtte fra enkeltpersoner, medlemmer, lag og kretser.

I vårt prosjektarbeid legger vi vekt på at prosjektene skal bidra til å bedre kvinners og deres familiers situasjon. Det er vesentlig å gi kvinner muligheter til utdanning og yrkesskolering slik at de kan få seg lønnet arbeid. På denne måten hjelper vi ikke bare kvinnen, men også hennes familie, og det kommer hele lokalsamfunnet til gode.

For å bedre kvinners situasjon i verden er det viktig å gi kvinner muligheten til og styrke dem slik at de kan fremme sine egne saker. K&F ser det som viktig å kunne skolere kvinner i FN-konvensjonene, menneskerettigheter, demokratisk arbeid og bygging og utvikling av organisasjoner. I mange år har vi gjennom skolering av kvinner i Øst- og Sentral-Europa sett at dette nytter. Vi erfarer også at kontakt med andre kvinner i andre deler av verden, gir oss selv inspirasjon og økt kunnskap som kommer til nytte i vårt arbeid nasjonalt.

5.2. Internasjonalt arbeid i Norge – Våre nye landskvinner

Verden står ovenfor en flyktning- og migrasjonskatastrofe av uante dimensjoner. Mennesker er på flukt fra væpnede konflikter, forfølgelse, sult og sykdommer. Noen drar til Europa i håp om å få seg jobb og mulighet til å forsørge seg og sine. På asylmottak rundt omkring i landet sitter det fortvilte og desperate mennesker med et håp og en drøm om en bedre framtid. De som får bli i Norge skal ut i lokalsamfunnet og integreres der. Som samfunnsborgere kan hver og en av oss bidra til å gjøre denne prosessen lettere for dem ved å se enkeltmennesket, invitere dem inn i nabokretsen og åpne for deltakelse i våre daglige aktiviteter.

I debatten rundt inkludering og integrering i vårt eget land, vil K&F fortsatt ha hovedfokus på kvinnene og deres mulighet til å bli integrert i sitt lokalsamfunn. Det er ofte de mindre og mer praktisk rettede tiltakene som har effekt, mer enn store arrangement. Med møtesteder der mat, håndarbeid og andre kulturaktiviteter er utgangspunkt, vil deltakerne kunne bidra og dele fra hver sin kultur, og gjensidig tilegne seg kunnskap og kompetanse.

Åpne barnehager, der foreldre får tilbud om å komme til barnehagen når de måtte ønske, er også et godt møtested. Barna får leke og delta i sosialt samvær med andre barn, og foreldrene får anledning til sosial samling. Vi tror at utviklingen av slike naturlige møteplasser bidrar i integreringen.

Skal vi få til en vellykket integrering må vi sørge for god informasjon om norsk kultur og norske tradisjoner og bakgrunnen for disse. Videre må vi sikre god språkopplæring både for barn og voksne og gi støtte til å delta i det norske arbeidsmarkedet. Informasjon, støtte og tilskudd må også gis til arbeidsgivere som motivasjon for å øke andelen innvandrere i vårt arbeidsliv.

For samfunnsutviklingen framover er det særlig viktig at innvandrerkvinner får støtte til å komme inn i det norske samfunnet. Svært mange kan ikke godt nok norsk til å forstå offentlig dokumentasjon, eller gjøre seg forstått for eksempel hos lege. Mange kommer seg ikke ut i samfunnet pga barn, språk eller kulturelle årsaker. Et bedre liv for dem vil også gi positive konsekvenser for familie og barn, og gjøre dem til en ressurs for samfunnet.

K&F vil:

- Oppfordre alle til å ta kontakt med innvandrere og ta dem med på forskjellige sosiale aktiviteter i lokalsamfunnet.
- Arbeide for integrering og mangfold i lokalsamfunnene ved å motivere våre lokallag til å lage aktiviteter som bidrar til naturlige møteplasser
- Støtte aktiviteter der barn og voksne kan bruke norsk språk i praktisk sammenheng
- Være pådrivere for etablering av flere åpne barnehager i kommunene
- Sikre at informasjon om kvinner og barns situasjon i andre deler av verden kommer frem gjennom møter og seminarer.

K&F vil at:

- Det må gis støtte til arbeidsgivere for å øke andelen innvandrere i arbeidslivet.
- Det må legges stor vekt på praktisk språkopplæring
- Innvandremiljøene må få informasjon om medisinske og strafferettslige konsekvenser ved kjønnslemlestelse/omskjæring.
- Helsevesenet må få økt kunnskap om kjønnslemlestelse
- Norske kvinner og menn av utenlandsk opprinnelse må ikke presses/tvinges inn i ekteskap. Det må gis informasjon om at det finnes mulighet for beskyttelse og tilbud om juridisk bistand dersom slike tvangssituasjoner oppstår.

5.3. Internasjonalt engasjement

Det er viktig at kvinner støtter hverandre i arbeidet for å bedre kvinners situasjon rundt i verden. Vedtak må følges opp gjennom handling og eventuell endring av adferd. Frivillige organisasjoner har, og må fortsatt, spille en viktig rolle som forslagsstillere og pådrivere som sikrer at vedtak medfører handling. Aktiv deltaking gir økt kunnskap som kan benyttes også nasjonalt.

Muligheten til inntekt og selvstendig økonomi har vært viktig for å skape likestilling i vårt land. Skal kvinner i andre deler av verden få samme utviklingen, må vi sørge for at kvinnene sikres muligheter til inntekt gjennom utdanning, både i teoretiske og mer yrkesrettede fag. Den enkelte kvinne må kunne velge dette selv ut fra sin situasjon.

Skal kvinner kunne fullføre utdanning er det viktig med trygghet og forutsigbarhet. De må kunne oppleve trygghet i skolesituasjonen og på veien til og fra skolen. I dag er det mange jenter som gis mulighet til utdanning, men som i ungdomstiden avslutter denne. Årsaken er ofte at de opplever situasjoner med fare for vold og overgrep.

Krig og konflikter skjer fortsatt flere steder i verden, kvinner og barn blir ofte brukt som et ledd i den strategiske kampen. I forbindelse med naturkatastrofer skjer det også at kvinner og barn utsettes for vold og overgrep i flyktningleirer.

Internasjonale vedtak skal beskytte kvinnene og barna, og må håndheves av det internasjonale storsamfunnet. Brudd på konvensjoner og internasjonale vedtak må føre til handling fra storsamfunnet og få konsekvenser for de nasjoner som bryter disse.

K&F vil:

- Styrke vårt internasjonale arbeid gjennom samarbeid via Nordens kvinneforbund og Associated Country Women of the World.
- Arbeide for at internasjonale vedtak som skal beskytte kvinner og barn i konflikt etterleves (FNs resolusjon 1325 m.fl.).
- Oppfordre norske myndigheter til aktivt arbeid for at kvinner og barns beskyttes i katastrofer og konflikter.
- Arbeide for at norsk bistandspolitikk også omfatter matvaresikkerhet.
- Arbeide for at norsk bistandspolitikk i større grad har fokus på yrkesutdanning for kvinner.
- Oppfordre norske myndigheter til å arbeide for økt deltagelse av kvinner i alle ledd av fredsskapende prosesser.

5.4. Trafficking – menneskehandel

Menneskehandel, med barn, kvinner og menn, er et vanskelig og økende problem. Det er viktig å motarbeide menneskehandel gjennom norsk og internasjonalt regelverk og politisamarbeid.

K&F vil at:

- Det settes søkelys på problemet med menneskehandel.
- Særlig kvinner og barn må få beskyttelse og opphold i Norge, uansett bakgrunn og historie.
- Kvinner som vitner i saker mot bakmenn må få opphold i Norge.
- Kvinner som står fram i saker om menneskehandel må få opphold i Norge

5.5. Barns klagerett

Norge har ratifisert FN's barnekonvensjon. I en tilleggsprotokoll gis barn en individuell rett til å levere klager til FN's barnekomite, når de har prøvd ut sin sak i det nasjonale rettssystemet. Klageordningen er viktigst for de gruppene av barn som oftest blir utsatt for menneskerettighetsbrudd, som barn med funksjonshemninger, minoriteter og urfolk. Regjeringen har fortsatt ikke ratifisert denne protokollen, trass i at Stortinget ønsker det.

K&F vil at:

Norge snarest må ratifisere FN's tilleggsprotokoll om barns klagerett.